

РЕЦЕНЗИЯ
на дисертационен труд
на докторант ФЛУТРА МУСТА
на тема „Сравнителен анализ на европейски модели на социална
работа за хора с психични разстройства“
за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР“
по професионално направление 3.4. Социални дейности /Клинична
социална работа с лица с психични разстройства/
Научен ръководител: доц. дпн Моника Богданова
Рецензент: доц. д-р Вержиния Боянова

Кратки биографични данни за докторанта

Докторант Флутра Муста е родена на 05.06.1977г. в гр. Елбасан /Албания/. През 2005г. завършва средно образование в гимназия „Мислим Шима“ в Тирана, Албания. Висше образование завършва във факултета за образователни науки в Университет „Александър Джувани“ в Елбасан:

- ОКС “Бакалавър“ - 2013г. - специалност „Социален работник“,
- ОКС “Магистър“ - 2015г. - специалност Социални дейности.

. От 2016г. до този момент тя работи като социален работник в психиатрична болница „Садик Динчи“ в Елбасан, Албания. От 2019г. е хоноруван преподавател във факултета по Образователни науки в Университета „Александър Джувани“ в Елбасан, Албания.

През периода м. септември 2015г. – юни 2017г. Ф. Муста е била доброволец като социален работник и помощник учител в асоциация „МЕДПАК“ /Защита на правата на хората с увреждания/, в рамките на проект „Приобщаващо образование за деца с увреждания“ в община Елбасан в партньорство с Регионална дирекция за образование в Елбасан, Албания, което показва, че тя има целенасочени, трайни професионални интереси, афинитет и желание да работи в социалната

сфера и да оказва професионална помощ и подкрепа на нуждаещите се лица.

През месец юни 2017г. Флутра Муста е зачислена като редовен докторант в катедра „Социална работа“ във Факултета по педагогика при СУ “Св. Климент Охридски“. Отчислена е с право на защита, считано от м. юли 2020г.. Дисертационният ѝ труд бе обсъден на заседание на катедра „Социална работа“ през м. май 2021г., на което заседание се реши да се предложи на ФС откриване на процедура за нейната публична защита. С решение на Факултетния съвет на Факултета по педагогика при СУ “Св. Кл. Охридски“ се откри процедура за защита на дисертационния ѝ труд /протокол №15 от 25.05.2021г./. Съгласно заповед на Ректора на СУ“Св.Климент Охридски“ /№ РД-38-252/31.05.2021г./ се определи научно жури за провеждане на публичната защита на дисертационния труд на Флутра Муста.

Структура и съдържание на дисертационния труд

Представеният от Флутра Муста труд е посветен на една от най – трудните за медико-социална работа целева група – *лицата с психични разстройства*. Докторантката сполучливо очертава техните основни проблеми и потребности и представя европейски модели за социална работа с тях /*споделен е опита в 3 държави – България, Албания и Италия*/, за което заслужава адмирации. Дисертационното изследване е много актуално и навременно, тъй като съвременната социална ситуация, в която се намира цялото човечество, вследствие на Ковид 19 оказва влияние на психичното и емоционалното здраве на хората. Увеличава се броя на лицата, които имат психични проблеми и страдат

от различни психични заболявания и се нуждаят от професионална грижа и подкрепа.

Трудът съдържа въведение, 2 глави със съответни параграфи, заключение, препоръки, приноси, библиография и приложения. Дисертацията е с общ обем 240 стр., от които 202 стр. основен текст, 8 стр. библиография и 30 стр. приложение. Библиографията включва 113 източника /5 на кирилица и 108 на латиница/.

В увода Ф. Муста разкрива актуалността на изследвания проблем, основанията за избора на темата на дисертацията, и формулира обекта, предмета, целта и задачите, хипотеза и методи на изследване.

Първа глава е посветена на теоретичното изследване, докторантката насочва вниманието си върху грижите за психично болните в исторически аспект, като очертава някои пресечни точки между социалната работа и психиатрията.

В отделен параграф е проследено развитието на грижата за психично болните в исторически аспект. Проучено е развитието на грижите за лицата с психични разстройства от древността до днес. Специално внимание е отделено на стигмата и съпротивите спрямо тази целева група. Проучени и добре са представени грижите в областта на психичното здраве - съответно в Италия, Албания и България в исторически аспект. Обосновано е добре значението на психосоциалната помощ и подкрепата в процеса на работа с лицата с психични проблеми.

Фокус на изследване в тази глава са също добри примери за организация на услугите, политиките и системите за психично здраве в *Дания, Англия и Нидерландия.*

Разгледани и анализирани са подробно различни модели, които имат своето място и значение в клиничната социална работа */медицински модел, психо-социален модел и био-психо-социален модел/*. Докторантката отделя специално внимание на различни теории, свързани с практиката на социалната работа в сферата на психичното здраве - наративна терапия, когнитивно-поведенческа терапия, кризисна интервенция, модел на екологичното развитие, екзистенциална терапия, феминистка терапия, функционален модел, гещалт терапия, модел на задачите, медитация, проблемно-ориентирана терапия, теория на системите, структурна семейна терапия, теория на социалното учене, психодинамична теория и др..

Считам, че изброените теоретични идеи се нуждаят от по-подробно представяне и интерпретиране. Освен това, докторантката употребява термините модели, подходи, теории – без да уточни и разграничи тези понятия.

Ф.Муста много добре разкрива *ролята на социалния работник* в процеса на рехабилитационната и терапевтичната работа с тази социална група. Аргументирана е ключовата роля на социалния работник в екипната работа с лица с психични проблеми. Добре е обоснована ролята на клиничната социална работа за психосоциална подкрепа на лицата с психични разстройства за подобряване на социалното им функциониране. Изведени са основни трудности и предизвикателства в процеса на работа на социалния работник с тази целева група.

Докторантката прави подробен анализ на социалните услуги за лица с психични проблеми в посочените страни. Много добре е представена и анализирана ролята на социалния работник в областта на

психичното здраве, компетенциите на социалния работник в службите за психично здраве в Албания, неговите функции, задължения, сферите на подкрепа, програми за интервенции на социалните работници. Очертани са **основни знания и умения** на социалния работник при директна работа с клиенти, както и са представени социални политики, касаещи работата на социалния работник. Представени са видове услуги за психично здраве, където социалният работник практикува - *услуги в общността за хора с психични разстройства, центрове за психично здраве в общността, дневни центрове за психично здраве; защитени жилища, психиатричните болници.*

Може да се направи извод, че направеното от докторантката теоретичното изследване има висока познавателна и информационна стойност.

Емпиричното изследване, което е представено във **втора глава** на дисертационния труд, е насочено към направените от експертите в сектора на психичното здраве интерпретации и върху проучване прякото приложение и реализирането на услуги за социална работа в сферата на психичното здраве.

Формулирани са предмет и обект на изследването, цел и задачи, хипотеза по посока на функциите на социалния работник и ролята на социалната работа в съответните институции в областта на психичното здраве в посочените 3 страни.

Използвани са **два метода – полуструктурирано интервю и пряко наблюдение**. Изследваните лица са социални работници, работещи в полето на психичното здраве /болници, центрове за психично здраве, резидентни услуги за психично здраве, дневни

центрове за психично здраве/. В Италия са интервюирани 11 социални работници, в Албания – 10 и в България – 7.

Изследователският интерес на докторантката е насочен към проучване на *четири области на услугите за психично здраве*: услуги, предоставяни в центрoвете за психично здраве в общността, услуги в специализирани лечебни заведения; услуги в домове за психично здраве: защитени жилища /резидентни услуги за психично здраве, услуги в дневни центрове за психично здраве. Проучени са, анализирани и изследвани различни услуги за лица с психични разстройства, което дава по-пълна картина на практиките, грижите за лицата с психични разстройства в тези три страни и разкриване на ролята и функциите на социалния работник в защитените жилища, стационарните услуги, центрoвете за психично здраве и т.н.. Обстойно са описани моделите в Албания, България, Италия, отразявайки тенденциите в различните структури за грижа за лицата с психични разстройства, с цел оптимизиране на клиничната социална работа, на медико-социалните грижи с тях.

Описаните резултати от изследването са представени чрез 5 таблици и 17 схеми.

Ценни са представените случаи от практиката в приложението, които имат своята висока практическа стойност.

Приноси: Присъединявам се към оценката за собствени приноси на докторантката, макар че може по-ярко и убедително да бъдат открити.

Направен е анализ на услугите за психично здраве в три страни от ЕС, което обогатява теорията и практиката на клиничната социална работа с тази социална група.

Изведени са конкретни препоръки за усъвършенстване на клиничната социална работа с лица с психични разстройства на базата на личен опит, анализ на нормативни документи и добри практики на международно ниво.

Проучени са модели на интервенции за социална работа в Италия, България и Албания, откроявайки силните и слабите страни на всеки модел.

Очертани и анализирани са различните професионални роли, функции и умения на социалния работник в сферата на психичното здраве.

Според представените документи Флутра Муста има общо **18 публикации** - 3 самостоятелни и 15 в съавторство. Всички публикации на докторантката са на английски език. По темата на дисертационния труд в автореферата са посочени 6 публикации, от които 2 са самостоятелни.

Авторефератът отразява обективно структурата и съдържанието на дисертационния труд и отговаря на изискванията.

Забележки, въпроси и препоръки:

- Предметът и хипотезата, със съответните “допускания”, следва да се прецизират.
- Има дисбаланс в съдържанието на отделните параграфи, напр. има параграф от една страница.

- Като се има предвид, че изследването е международно, би трябвало да се включат по-голям брой респонденти.

- Описанието на процесът на изследване има поредица от пропуски: всичко в емпиричната част е много описателно, теоретично и не става ясно как е проведено самото изследване; не са посочени колко лица са отговорили положително, колко отрицателно на съответните въпроси, т.е. емпиричните данни не са количествено обработени, т.е. не е приложен алтернативен и вариационен анализ; липсва таблично представяне на процентните съотношения; няма информация за резултатите от полуструктурираните интервюта и не е ясно има ли различие в отговорите на отворените въпроси и как и от гледна точка на какви критерии се анализира това различие; липсва анализ и сравнителен анализ на емпиричните данни.

- Посочено е, че изследването у нас е станало в 3 града – колко и как са отговорили съответно социалните работници в София, Карлуково и Добрич?

- Би било добре количествената обработка и анализът на данните да бъдат представени в сравнителен план с оглед включването на интервюирани лица от различните държави.

- В емпиричното изследване няма анализ на случаите и казусите от практиката.

- Направените накрая 22 препоръки би било добре да се обединят, групират и обобщат.

- Посочените приноси не се включват в дисертационния труд, а само в автореферата.

В заключение, въпреки направените забележки и препоръки дисертационният труд на Флутра Муста на тема „Сравнителен анализ на европейски модели на социална работа за хора с психични разстройства“ има своите безспорни достойнства, принос и значение и отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в РБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника на СУ“Св.Климент Охридски“ за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности. Трудът, който ни е представен от Ф. Муста е качествен. Следва да се има предвид, че родния език на докторантката не е български и предизвикателствата пред нея са били големи. На базата на цялостното оформление на представения труд давам своята положителна оценка и препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на докторант **ФЛУТРА МУСТА образователната и научна степен „**ДОКТОР**“ по професионално направление **3.4. Социални дейности /Клинична социална работа с лица с психични разстройства/.****

Рецензент: доц. д-р Вержиния Боянова

12.08.2021г.